

N:o 27.

Ank. till Riksd. kansli den 30 april 1901, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, i anledning af väckta motioner angående skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om skärpta bestämmelser i fråga om rätt för folkskollärare och småskollärare att söka annan dylik befattning.

Utskottet har fått mottaga tvenne motioner, i hvilka ifrågasättas ändringar i de bestämmelser, som gälla angående rätt för lärare vid folkskola och småskola att söka annan dylik befattning.

Den första af dessa motioner är väckt af herr *A. Ericson* i Ransta under n:o 51 och gäller särskildt ordinarie folkskollärare. I densamma föreslås,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t måtte meddela sådana ändrade bestämmelser, att den, som erhållit sökt ordinarie läraretjenst i ett skoldistrikt, icke före viss stadgad tid efter det tjensten tillträds må, utom i de särskilda fall, för hvilka sådant medgifvande kan finnas lämpligt, söka annan sådan tjenst.

Till stöd för detta förslag anför motionären följande:

»Enligt gällande stadga för folkundervisningen i riket må ej någon på samma gång anmäla sig såsom sökande till ordinarie läraretjänster inom två eller flera skoldistrikt. Deremot finnes intet hinder för den, som erhållit sökt ordinarie tjänst inom ett skoldistrikt, att omedelbart efter det han blifvit vald, utan att tillträda den erhållna tjänsten, söka och mottaga sådan tjänst inom annat skoldistrikt. Det kan sålunda lätt hända, att en församling, efter val af en lärare, vid den tid, då denne skulle tillträda tjänsten, får besked, att den valde icke kommer, och att församlingen står utan något resultat af sitt val. Särskildt har jag mig bekant, att så inträffat i skoldistrikt i den ort, jag representerar.

Det är uppenbart, att ett sådant tillvägagående af en till tjänst i ett visst skoldistrikt utsedd lärare vållar församlingen, som lemnas i sticket, och folkundervisningen derstädes afsevärda olägenheter. Nytt val måste företagas, och detta är med dertill hörande förberedande åtgärder en förrättning, som är både tidsödande och besvärlig. Under tiden måste tjänsten uppehållas medelst vikarier, hvilket med deraf följande ojemnhet i undervisningen verkar synnerligen ofördelaktigt för alumnernas skolbildning.

Dessa olägenheter kunde i regel undvikas, om sökande, hvilken erhållit tjänst, vore, utom i särskilda undantagsfall, betagen rätten att före viss tid, t. ex. ett år efter det han tillträdt den erhållna tjänsten, söka annan sådan tjänst. Det torde ock vara ett billigt anspråk på sökande, att han icke genom ansökan ställer sig till en församlings val utan att dermed mena så pass allvar, att han ikläder sig skyldigheten att, derest han får tjänsten, någon tid fullgöra densamma.»

I den andra motionen, som bär n:o 78 och blifvit väckt af herr *A. P. Gustafsson*, hemställes,

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande af förslag, och dess framläggande till Riksdagen, om ändring i gällande stadganden för folk- och småskolor, innehållande bestämmelser om skyldighet att tillträda sökt och erhållen lärarebefattning, samt om påföljd för sökande, som samtidigt anmäler sig till flera ordinarie lärarebefattningar i småskola eller liknande befattning i folkskola».

Motiveringen för detta förslag har följande lydelse:

»Känt är, att vid tillsättande af lärare eller lärarinna i småskola eller mindre folkskola ej så sällan inträffat, att skolrådet ställts i förlägenhet öfver skolundervisningens upprätthållande derigenom, att till ansökan

ledig förklarade befattning anmält sig sökande, hvilken vid underrättelse om den sökta platsens erhållande meddelat vederbörande skolråd, att den sökta och sålunda erhållna platsen icke mottages; och detta kanske rätt nära inpå läseterminens början. Anledningen till sådant förfarande från sökandens sida kan gifvetvis icke vara annan än att flera platser samtidigt sökas för att derur göra urval. Sådant förfarande kan för skolundervisningens lugna bestånd ingalunda vara fördelaktigt. Mig synes därför vara af behof påkalladt, att lagstadganden infördes, som skärpte skyldigheten för sökande, som erhållit sökt småskollärare — eller i folkskola liknande — befattning att densamma tillträda, så ock påföljden för samtidigt sökande af flera platser; och torde bestämmelserna angående folkskollärareplatsers sökande dervid tjena såsom ledning.»

Motionären förklarar till sist, att han icke tilltror sig kunna föreslå fullt tillämpliga lagbestämmelser härutinnan, och att frågan måhända dessutom kräfver utredning.

Nu gällande bestämmelser angående de i motionerna vidrörda förhållandena äro att söka i folkskolestadgan § 19 mom. 4, § 22 mom. 2, § 24 samt § 28 och äro af följande lydelse:

a) *Beträffande ordinarie folkskollärare.*

§ 19.

4. Sökande till ordinarie läraretjenst må ej, förrän förslag blifvit upprättadt eller, derest han blifvit å förslaget uppförd, val egt rum, anmäla sig såsom sökande till sådan tjenst inom annat skoldistrikt, vid äfventyr att, derest han ej, före förslagets upprättande, skriftligen återkallar sin ansökan till den först sökta tjensten, anses obehörig till hvarje af dessa tjänster.

§ 22.

2. Om den, som anfört besvär öfver förslag till en af honom sökt ordinarie folkskolläraretjenst eller öfver valet till eller tillsättningen af tjensten, anmäler sig som sökande till dylik tjenst inom annat skoldistrikt, förrän besvären blifvit genom laga kraft egande utslag afgjorde, vare samma påföljd, som ofvan stadgats för samtidigt sökande af sådana tjänster inom två eller flera skoldistrikt.

§ 28.

Laga af- och tillträdestider vid ordinarie folkskolläroretjenster skola vara den 1 januari och den 1 juli, der ej annorlunda öfverenskomes mellan läraren och skolråden i de distrikt, der tjenst af lärare afträdes och tillträdes; börande, sedan val af lärare egt rum, tjensten tillträdas å den af förenämnda tider, som inträffar näst efter trettionde dagen från det valet vunnit laga kraft.

Då lärare vid tillträdet af läroretjenst skall afgå från ordinarie läroretjenst inom annat skoldistrikt, åligger det ordförande i skolrådet i det distrikt, der läraren skall tjensten tillträda, att, sedan valet vunnit laga kraft, ofördröjligen derom göra skriftlig anmälan hos skolrådet i det distrikt, der tjenst skall af läraren afträdas.

b) *Beträffande e. o. lärare vid folkskolan samt lärare vid småskolan m. fl.*

§ 24.

1. Extra ordinarie folkskollärare, biträdande lärare vid folkskola, lärare vid sådan småskola eller mindre folkskola, som blifvit upprättad af hela skoldistriktet, äfvensom särskilde lärare i öfningsämnen antagas af skolrådet.

2. Vid småskola eller mindre folkskola, som blifvit upprättad af husfäderna i en del af distriktet, må lärare af dem antagas, sedan hans behörighet blifvit, på sätt i föregående § sägs, af skolrådet pröfvad och godkänd. Om antagandet göres ofördröjligen skriftlig anmälan hos skolrådet.

3. Då sådan lärare, som i mom. 1 och 2 omförmäles, antages af skolråd eller af husfäder, skall detta ske antingen för viss tid, som ej må öfverstiga ett läsår, eller ock tillsvidare, i sistnämnda fall med ömsesidig rätt till minst fyra månaders uppsägning, skolråd dock obetaget att, der kyrkostämman så beslutat, i enlighet med bestämmelser i vederbörligen stadfäst reglemente gifva lärare vid småskolan en fastare anställning.

Hvad först angår den i herr A. Ericsons motion, n:o 51, gjorda hemställan om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan att Kongl. Maj:t måtte meddela »sådana ändrade bestämmelser, att den, som erhållit sökt ordinarie läroretjenst i ett skoldistrikt, icke före viss stadgad tid efter det tjensten tillträds, må, utom i de särskilda fall, för hvilka sådant medgifvande kan finnas lämpligt, söka annan sådan tjenst», så vill det synas utskottet, som

om nu gällande bestämmelser i allmänhet vore, derest de efterlefas, fullt tillräckliga för att förebygga missbruk.

Såsom framgår af ofvanstående redogörelse, eger ingen samtidigt anmäla sig till mer än *en* ordinarie folkskolläroretjenst. Sökande till dylik tjenst kan alltså ej heller samtidigt väljas på flera ställen. Efter det valet vunnit laga kraft, åligger det ordföranden i skolrådet i det distrikt, där en ordinarie lärare skall tillträda en tjenst, att ofördröjligen derom göra skriftlig anmälan hos skolrådet i det distrikt, der tjenst skall af läraren afträdas. Sedan dylik skriftlig anmälan blifvit gjord, är läraren vid den lagstadgade af- och tillträdestiden skild från sin förra plats och måste tillträda den senast erhållna befattningen, derest han ej vill vara utan ordinarie tjenst. Undantag härifrån kan ske endast i det fall, att »annorlunda öfverenskomes mellan läraren och skolråden i de distrikt, der tjenst af lärare afträdes och tillträdes».

Visserligen kan med nu gällande bestämmelser en folkskollärare strax efter det han blifvit vald på ett ställe söka ordinarie tjenst i annat skoldistrikt, men tidsförhållandena skola vara säreget gynsamma, om han skall kunna hinna blifva vald till den nya befattningen så tidigt, att han icke enligt nu gällande stadganden är skyldig att tillträda den först erhållna tjensten och behålla den ett halft år, innan han kan öfvertaga den senare befattningen.

Att för dylika rena undantagsfall införa nya föreskrifter eller i öfrigt utsträcka den tid, under hvilken en ordinarie lärare är skyldig att kvarstanna vid en af honom sökt plats, synes utskottet hvarken behöfligt eller lämpligt.

Om en lärare har sådan brådska med att komma ifrån en plats, att han söker ny tjenst, så snart han enligt nuvarande bestämmelser är dertill berättigad, så beror detta uppenbarligen derpå, att han af en eller annan anledning känner sig ej komma att å den erhållna platsen få sin egentliga lifs-verksamhet. Föga är då vunnit dermed, att han tvingas stanna vid skolan i fråga en kortare tid. Nytt val måste i alla fall företagas, och de olägenheter, som alltid medfölja ett lärareombyte och som af motionären blifvit framhållna, varda alltså ej undanröjda genom antagandet af hans förslag. Snarare kan det sägas vara en fördel för ett skoldistrikt att icke ovillkorligen nödgas mottaga en lärare, som dock ej tänker stanna der.

Genom införandet af en bestämmelse derom, att den, som erhållit ordinarie folkskolläroretjenst, alltid skulle hafva tillträdt och innehaft densamma viss tid, innan han finge söka annan dylik befattning, komme vi-

dare folkskollärarne på detta område i en undantagsställning gent emot andra lärare. Något motsvarande stadgande finnes nemligen icke vare sig för allmänna läroverkets lärare eller för någon annan lärarekår. Tvärtom hafva lärarne vid de allmänna läroverken redan nu en långt vidsträcktare frihet på detta område, än hvad fallet är med folkskollärarne, i det att de förra kunna samtidigt anmäla sig till huru många ordinarie platser som helst, medan åter en folkskollärare ej får söka ny ordinarie tjänst, så länge han står på förslag till en dylik plats. Att utan verkligt tvingande skäl göra ytterligare inskränkningar för folkskollärarne, torde under sådana förhållanden ej gärna böra komma i fråga.

Äfven för skoldistrikt med mindre väl ordnad skolväsen blefve den ifrågasatta bestämmelsen helt visst oläglig, enär större svårigheter än hvad nu är fallet skulle uppstå att få sökande till lediga platser. Ingen lärare skulle gerna för blotta möjligheten att få en dylik plats utsätta sig för risken att för längre tid — fall gifvas der på grund af klagomål en lärare icke fått på flera år tillträda en erhållen plats — betagas rätten att söka en förmånligare befattning.

Då härtill kommer att, så vidt utskottet lyckats inhemta, sådana fall som de af motionären andragna äro ganska sällsynta, finner sig utskottet böra hemställa

1:o) att herr Ericsons ifrågavarande motion icke må till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Beträffande sedan det i herr A. P. Gustafssons motion, n:r 78, framställda förslag, har utskottet fattat detsamma så, att motionären önskar, att i hufvudsak liknande inskränkningar, som nu gälla med afseende på rätt att söka ordinarie folkskollärarebefattning, äfven måtte varda fastställda i fråga om rätt att söka lärare- eller lärarinnebefattning vid småskola och mindre folkskola äfvensom befattning som biträdande och extra ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola.

Alltså: för dessa fyra kategorier af lärare borde enligt motionärens önskan gälla, att den, som anmält sig till *en* plats, icke skulle hafva rätt att söka annan dylik befattning, förrän det blifvit afgjort, om han erhållit den först sökta platsen.

Utskottet behjertar nogsammt de skäl, som föranledt motionären att framställa sitt förslag. På grund af den nuvarande friheten för medlemmar af småskollärarekåren att samtidigt kunna söka huru många platser som helst och icke minst i följd af det lättvindiga sätt, hvarpå denna frihet utöfvats af en och annan lärare och lärarinna, hafva särskildt på senare tiden ej sällan svårigheter här och hvar uppstått att behörigen upprätthålla undervisningen.

Derest genom lagstiftningens hjälp en ändring härutinnan kunde åstadkommas, vore detta naturligtvis särdeles önskligt. Men enligt utskottets förmenande måste man då gå vida djupare än hvad motionären ifrågasatt.

Det är nemligen att märka, att de platser, hvarom nu är fråga, icke äro ordinarie. Skolrådet eller kyrkostämman kan med vissa obetydliga inskränkningar sjelf bestämma anställningens art, uppsägningstidens längd o. s. v. Val sker ej å kyrkostämma, utan tillkommer det skolrådet att antaga dylik lärare. Och då platsen ej behöfver på något sätt ledigkungöras, kan tillsättandet ske utan all täflan, ja, skolrådet kan utan vidare kalla och förordna en person till platsens innehafvare, utan att ens något som helst meddelande skett derom, att platsen varit ledig.

Under sådana förhållanden kan det ej gerna ifrågasättas att förbjuda lärare eller lärarinna att samtidigt anmäla sig till flera sådana befattningar, och äfven om ett dylikt förbud komme till stånd, skulle det med lätthet kunna kringgås.

Annorlunda skulle det ställa sig, om småskollärarekåren mera allmänt erhöle en något fastare anställning än den nuvarande. Man kunde tänka sig, att i folkskolestadgan inrycktes närmare föreskrifter angående arten af denna anställning, de vilkor, under hvilka entledigande kunde ega rum o. s. v. Platser af denna beskaffenhet borde gifvetvis icke tillsättas utan att de förut varit offentligt kungjorda lediga och sålunda täflan fått göra sig gällande. Derjemte borde laga af- och tillträdestiden blifva densamma som för ordinarie folkskolläraretjenst, d. v. s. 1 januari och 1 juli.

Om bestämmelser i denna riktning komme till stånd, skulle naturligtvis för sökande af dylika så att säga *ordinarie* småskollärarebefattningar både kunna och böra uppställas det vilkoret, att ingen egde samtidigt anmäla sig som sökande till sådan tjenst inom mera än ett skoldistrikt, vid äfventyr att anses obehörig till hvarje af dessa tjänster.

Att under *nuvarande* förutsättningar göra en dylik inskränkning, har deremot utskottet ej kunnat tillstyrka, hvadan utskottet, under erinran att

det grundlagsenligt icke har rätt att gå utöfver hvad motionären ifrågasatt, föränlåtes hemställa,

2:o) att icke heller herr Gustafssons ifrågavarande motion må till någon Andra Kammarens åtgärd för-
anleda.

Stockholm den 30 april 1901.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.